

Савкіна В. Н.

Луганський національний аграрний університет

РОЖЬ КАК ПЕРСПЕКТИВНАЯ ЭКСПОРТНАЯ КУЛЬТУРА ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ ЗЕРНА

Резюме

Исследование уровня развития отечественного производства ржи и определения его значения в развитии экспортного потенциала Украины. Определение приоритетности производства той или иной культуры. Планирование и постановка конкретных задач для отечественных производителей зерна.

Ключевые слова: экспорт, внешние рынки, производство.

Savkina V. N.

Luhansk National Agrarian University

RYE AS PERSPECTIVE EXPORT CROP OF DOMESTIC CROP MANUFACTURERS

Summary

The research of the level of domestic rye production development and the determination of its value in the development of the export potential of Ukraine. Determination of priority of production of that or other culture. Planning and raising of certain tasks for the home producers of grain.

Key words: export, export markets, manufacturing.

УДК 330.34:005:33

Сирветник-Царій В. В.

Львівська комерційна академія

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Досліджено сутність діагностики економічного потенціалу підприємств торгівлі споживчої кооперації, її значення в процесі управління потенціалом. Визначено особливості економічного потенціалу підприємств торгівлі як об'єкту діагностики. Запропоновано методикку проведення діагностики економічного потенціалу з врахуванням його складу та галузевих особливостей.

Ключові слова: торгівля, економічний потенціал, діагностика, методика діагностики, споживча кооперація.

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоспроможності торгівлі споживчої кооперації України як одного із основних завдань розвитку галузі [1] знаходиться в безпосередній залежності від здійснення ефективної управлінської роботи на торговельних підприємствах загалом та від ефективного управління їх економічним потенціалом. Ускладнення характеру діяльності підприємств в сучасних умовах висуває нові вимоги до інструментів управління і, зокрема, до методів дослідження й оцінки їх діяльності. Саме тому в даний час склалися об'єктивні передумови для застосування в системі управління підприємствами інструмента, який дозволяв би проводити детальне дослідження, одержувати достовірну і повну інформацію про діяльність підприємства, що служила би базою для розробки та прийняття ефективних управлінських рішень. Таким інструментом управління повинна стати діагностика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діагностика як інструмент забезпечення управлінського процесу своєчасною, повною та достовірною інформацією все частіше використовується у вітчизняній та зарубіжній практиці. Цьому слугують суттєві наукові розробки в сфері діагностики, її значення, можливостей та методології.

Різні аспекти діагностики діяльності торговельних підприємств все частіше досліджуються в про-

цесі вивчення різного роду аспектів господарювання підприємств галузі. Зокрема, широке коло питань цієї проблеми досліджувалося в наукових працях вітчизняних вчених-економістів – І. О. Бланка, Л. О. Лігоненко, А. А. Мазаракі, Н. М. Ушакової. Зокрема, названі вчені розглядали різноманітні аспекти здійснення діагностики торговельних підприємств загалом та здійснюваних ними окремих функцій. Концептуальні засади економічної діагностики торговельних підприємств розкрила Н. О. Сагалакова [2], яка визначення сутність, організаційно-методичне забезпечення такої діагностики, а також здійснила її практичне застосування. Праці зазначених вчених становлять підґрунтя для проведення дослідження діагностичного процесу загалом та торговельних підприємств зокрема.

Важливу роль в у вивченні діагностики потенціалу підприємств торгівлі відіграють праці вчених щодо дослідження сутності потенціалу, його складу та особливостей дослідження. Зокрема, доцільно виділити праці вітчизняних та зарубіжних вчених: Ю. В. Карпенка, Є. В. Лапіна, Л. С. Лісовської, Г. В. Рачинської, Г. П. Скляра, К. М. Хаустової, В. С. Абдулґазіс, Н. В. Ващенко, Н. С. Краснокутської, В. В. Пастухової, М. Є. Рогози, О. І. Шаманської, Н. С. Педченко, О. С. Федоніна, І. М. Репіної, О. І. Олексика, О. В. Ареф'євої, О. В. Коренкова, М. О. Зеленської, Є. Попова.

Разом з тим, мало дослідженими залишаються особливості діагностики економічного потенціалу підприємств торгівлі загалом в системі споживчої кооперації, зокрема.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, детального вивчення потребує суть, значення та методичні особливості проведення діагностики економічного потенціалу торговельних підприємств споживчої кооперації як важливої складової управлінської роботи, направленої на забезпечення ефективності його використання.

Мета статті. Метою статті є дослідження теоретико-методичних засад діагностики економічного потенціалу підприємств торгівлі споживчої кооперації (ЕППТСК).

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на багатоаспектність дослідження діагностики ЕППТСК, вважаємо, що його доцільно проводити виходячи із наступної логіки (рис. 1):

Поняття «діагностика» в економічній термінології запозичено з медицини. Розгляд функціонування підприємства з точки зору його життєвих циклів дозволив порівняти його з живим організмом, якому властиво народжуватись, рости – розвиватись, хворіти, одужувати тощо. Відтак, природним є застосування діагностики для виявлення характеру, важливості проблем підприємства та визначення шляхів їх подолання.

Діагноз (лат. *diagnosisis* – розпізнання) – висновок про суть хвороби і стан пацієнта, що виражається у прийнятій медичній термінології і базується на всесторонньому систематичному вивченні пацієнта. Термін «діагностика» (від грец. *diagnostikos* – спроможний розпізнавати) передбачає встановлення та вивчення ознак, які характеризують стан системи, для передбачення можливих відхилень і попереджень нормального режиму роботи; діагностика – вчення про методи і принципи розпізнання хвороб і постановки діагнозу; процес встановлення діагнозу [2, с. 23].

В економічній літературі існує точка зору, що ідея економічної діагностики фірми виникла на початку ХХ століття. Ще в 1925 році один французький лікар отримав у спадок фанерну фабрику в США. Дотримуючись професійної звички, він спробував діагностувати стан фірми, але виявився безсилим, оскільки діагностичного інструментарію в економіці не виявив. На початку 1980-х років у журналі «ЕКО» кандидат економічних наук Чеснейши з Чехословаччини висунув ідею розробки економічної діагностики [2, 3]. Основоположником концепції діагностики на думку Н. Сагалакової, є академік Муравйов О. І., який провів перші загальні дослідження в галузі економічної діагностики в Росії у 80-ті рр. ХХ ст. [4, с. 13].

Вивчення спеціальної літератури з питання застосування діагностики в галузі економіки показало, що єдиної точки зору на розуміння її сутності немає. Зокрема, на думку академіка Муравйова О. І., під економічною діагностикою підприємства необхідно розуміти «...спосіб встановлення характеру порушень нормального ходу господарського процесу на основі типових ознак, властивих тільки даному порушенню» [5, с. 72]. Вчений вважає, що «економічна діагностика... повинна служити цілям експрес-аналізу, тобто аналізу швидкого і відносно дешевого... Можливо, що більш точним є визначення економічної діагностики як одного із

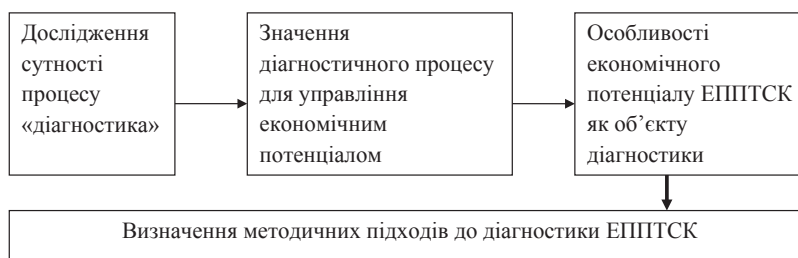

Рис. 1. Логіка дослідження теоретико-методичних засад діагностики ЕППТСК

прийомів аналізу, який дозволяє зробити висновок про будь-яку сторону діяльності об'єкта, не проводячи безпосередніх спостережень (вимірів) у цій сфері, а лише складаючи динаміку відповідних показників» [5, с. 73].

На думку російського вченого О. С. Вартанова, «впровадження терміну «діагностика» здійснено не з метою позначення нового виду аналізу, а для того, щоб підкреслити, що основна увага повинна приділятися інтерпретації тих чи інших економічних результатів діяльності підприємства». Вчений визначає економічну діагностику як «розпізнання стану досліджуваного об'єкта, в тому числі економічного». Вона «направлена, перш за все, на оцінку стану економічних об'єктів в умовах неповної інформації з метою виявлення проблем розвитку і перспективних шляхів їх вирішення, а також на вивчення режимів функціонування самих систем» [6].

Загалом економічна діагностика спрямована на розпізнання стану об'єкта. У вузькому значенні економічну діагностику трактують як зарубіжні вчені, зокрема Г. Тейл, який вважає, що діагностика – «...це спосіб виявлення порушень в економіці підприємства на основі економічних ознак» [7, с. 72], так і вітчизняний вчений Г. В. Савицька, яка розглядає діагностику як «спосіб встановлення характеру порушення нормального ходу економічних процесів на основі типових ознак, характерних тільки для даного порушення» [7, с. 383]. У такому тлумаченні діагностика є способом розпізнання відхилень за певними ознаками.

У широкому значенні вдалими, на нашу думку, є визначення діагностики такими економістами, як К. В. Щиборщ, який вважає, що «економічна діагностика – це ретроспективне, оперативне та перспективне комплексне дослідження господарської діяльності підприємства, необхідне для обґрунтування його господарської політики на майбутнє, а метою економічної діагностики є виявлення найбільш важливих проблем у діяльності підприємства та розробка на цій підставі програми коротко- та довгострокових заходів, що дадуть можливість підвищити ефективність та фінансові результати діяльності підприємства» [8, с. 30]; Н. М. Погостинська, Ю. О. Погостинський, Р. Л. Жамбекова, які стверджують, що «економічна діагностика містить у собі такі методи обробки інформації, що дозволяють розрізняти якісно різні економічні стани підприємства, визначати сформовану господарську ситуацію, розпізнавати економічні проблеми. Кінцева мета діагностики складається в інформаційному забезпеченні й обґрунтуванні господарських (управлінських, фінансових, організаційних) рішень» [9, с. 5]; М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, що розглядають економічну діагностику як початковий етап прийняття управлінських рішень і вважають, що «перший крок на шляху вирішення проблеми – визначення або діагноз, повний і правильний», а

зміст економічної діагностики – «складають виявлення, розпізнавання або прогноз відхилень від нормального або запланованого ходу господарських процесів, визначення пов'язаних з цим причин і можливих наслідків» [10, с. 125]. У таких дослідженнях діагностика розглядається як складовий елемент системи управління діяльністю підприємства, який полягає в обробці інформації з метою встановлення стану досліджуваного об'єкта, що дозволить формулювати подальшу поведінку суб'єкта господарювання.

Щодо діяльності торговельних підприємств, то найповніше і, на нашу думку, найбільш точно діагностику визначила Н. О. Сагалакова, яка розглядає її як «перманентний процес розпізнавання на основі розробленої системи показників-індикаторів проблем в діяльності торговельного підприємства, встановлення для них характеру, причин і можливих наслідків виявлених відхилень та спрямований на пошук перспективних шляхів і напрямів їх можливого розв'язання для подальшого забезпечення прибутковості та конкурентоспроможності підприємства торгівлі» [2, с. 74].

Для дослідження значення діагностики в процесі управління економічним потенціалом торговельного підприємства, доцільно, насамперед, визначити її роль в управлінні загалом. На думку багатьох дослідників діагностики економічних процесів (економічної діагностики), її мета полягає в інформаційному забезпеченні й обґрунтуванні прийняття управлінських рішень. Н. О. Сагалакова визначає роль діагностики в підвищенні ефективності управління підприємством через відстеження її впливу на прийняття управлінських рішень шляхом створення інформаційно-аналітичного забезпечення, яке сприяє обґрунтуванню управлінських рішень [2, с. 75].

Разом з тим певне інформаційне забезпечення для управління економічним потенціалом створюють і такі процеси його дослідження як аналіз та оцінка, які найчастіше застосовуються для дослідження потенціалу підприємства. Економічна діагностика близька до економічного аналізу, але це не те саме. Вони розрізняються за цілями, завданнями, інструментарієм. На думку С. М. Глухарьова, «аналіз встановлює кількісне значення параметрів, виявляє відхилення різних параметрів від норми. Діагностика, яка орієнтована на пізнання економічних протиріч, основну увагу приділяє інтерпретації тих або інших економічних результатів діяльності підприємства. Процес діагностування, безумовно, містить у собі процедури аналізу. При цьому його основними завданнями є: вивчення і оцінка стану об'єкта в умовах обмеженої інформації; визначення відхилень від нормального або оптимального стану об'єкта дослідження; дослідження причин цих відхилень та виявлення причинно-наслідкових зв'язків між показниками; інтерпретація параметрів, процесів і тенденцій, що відбуваються; підготовка коригувальних рішень щодо оптимізації діяльності об'єкта (окремих його елементів) та способів реалізації цих заходів; розробка й адаптація інструментарію діагностики для проведення досліджень» [11, с. 6]. Подібною точкою зору на процеси економічного дослідження і Дмитрієвої О. Г., яка вважає, що «економічна діагностика наближена до економічного аналізу, але це не одне й те саме. Вони різняться метою, задачами та інструментарієм, що використовується. Аналіз визначає кількісне значення параметрів, виявляє відхилення різних параметрів від норми, а діагностика (постановка

діагнозу) – це агрегований синтетичний висновок про стан досліджуваного об'єкта, який складається на основі різної аналітичної інформації, її синтезу та співставлення. Тобто головна відмінність економічної діагностики від аналізу полягає в її цільовій спрямованості на виявлення відхилень від норми, пошук патології» [12, с. 22].

Процес оцінки у загальному значенні розглядається як констатація результатів аналізу, чи як висновок, заключення про об'єкт спостереження, досліджуване явище на основі певного критерію, тобто по суті є підсумовуванням проведеного аналізу.

Таким чином, діагностика як процес пізнання досліджуваного об'єкта встановлює його стан порівняно з нормальним, причини його відхилення від норми, що дозволяє визначити подальші дії щодо його коригування, тобто, прийняти управлінські рішення щодо вдосконалення в напрямку до ідеального стану.

Основною метою діагностики ЕППТСК в широкому значенні є встановлення точного стану об'єкта дослідження, проблем, причинно-наслідкових зв'язків їх виникнення та шляхів їх вирішення. У вузькому значенні мета діагностики – формування інформації для управління економічним потенціалом торговельного підприємства.

Діагностика ЕППТСК дозволяє вирішити такі завдання:

- дослідити стан економічного потенціалу, його відповідність або невідповідність нормам, що визначаються потребами діяльності торговельного підприємства;

- встановити логічні схеми «причини-наслідки», що пояснюють залежність стану економічного потенціалу торговельного підприємства від якісно-кількісного складу його елементів і структури, а також стану середовища, в якому він існує;

- систематизувати та описати причини, що призвели до порушення в економічному потенціалі торговельного підприємства;

- визначити коригуючі заходи щодо досягнення ідеального (оптимального, нормального) стану ЕППТСК.

Діагностика ЕППТСК, виходячи із охарактеризованих його елементів, повинна включати:

- діагностику ресурсів;
- діагностику компетенцій;
- діагностику можливостей.

Діагностику ЕППТСК пропонуємо проводити на основі збалансованої системи показників. Ідея розробки збалансованої системи показників, в якій відображаються не лише фінансова оцінка стану підприємства, а й управлінські аспекти, належить Роберту Каплану і Девіду Нортона. Суть збалансування полягає у відображенні досліджуваного явища в рівній мірі за допомогою фінансових і нефінансових показників (останнім приділяється особлива увага). За такою методикою необхідно збалансувати систему показників у вигляді основних наведених напрямів.

Для проведення ЕППТСК необхідно не лише визначити перелік показників, але й послідовність дій у межах діагностичного процесу. На основі аналізу методичних рекомендацій щодо діагностики діяльності підприємства в цілому та, зокрема, торговельного, з врахуванням специфіки об'єкта дослідження, нами запропоновано методичку діагностики ЕППТСК (рис. 2).

Методика діагностики ЕППТСК складається з взаємозалежних етапів, які включають окремі послідовно здійснювані операції, виконання яких призводить до встановлення діагностичного висновку про об'єкт дослідження.

На першому етапі, підготовчому, здійснюється формування системи показників діагностики, збір і обробка інформації, необхідної для проведення діагностики та встановлення еталонного значення інтегрального показника стану ЕППТСК. У процесі формування системи показників для проведення діагностики повинні враховуватися мета та об'єкт дослідження, а також повнота відображення необхідної інформації для прийняття управлінських рішень.

В основу методичного забезпечення діагностики ЕППТСК покладено збалансовану систему показників, яка повною мірою дозволяє визначити ефективність кожної складової механізму, з одного боку, та відображає не лише кількісні, але й якісні сторони функціонування підприємства – з іншого.

Висновки і пропозиції. Таким чином, з метою встановлення точного стану ЕППТСК доцільно застосувати діагностику, як важливий напрям дослідження в економіці. Основною метою застосування економічної діагностики для дослідження ЕППТСК є формування інформаційного забезпечення управління потенціалом.

Проведення діагностики ЕППТСК доцільно здійснювати за такими основними напрямками, які характеризують його склад: діагностику ресурсів, діагностику компетенцій, діагностику можливостей. При цьому процедура проведення такої діагностики пропонується у вигляді блок-схеми, яка включає такі основні етапи, як підготовчий, діагностичне обстеження, заключний, які, в свою чергу, включають окремі певні дії.

Результати проведеного дослідження є основою для розробки напрямів управління економічним потенціалом торговельного підприємства споживчої кооперації та покращення його стану.

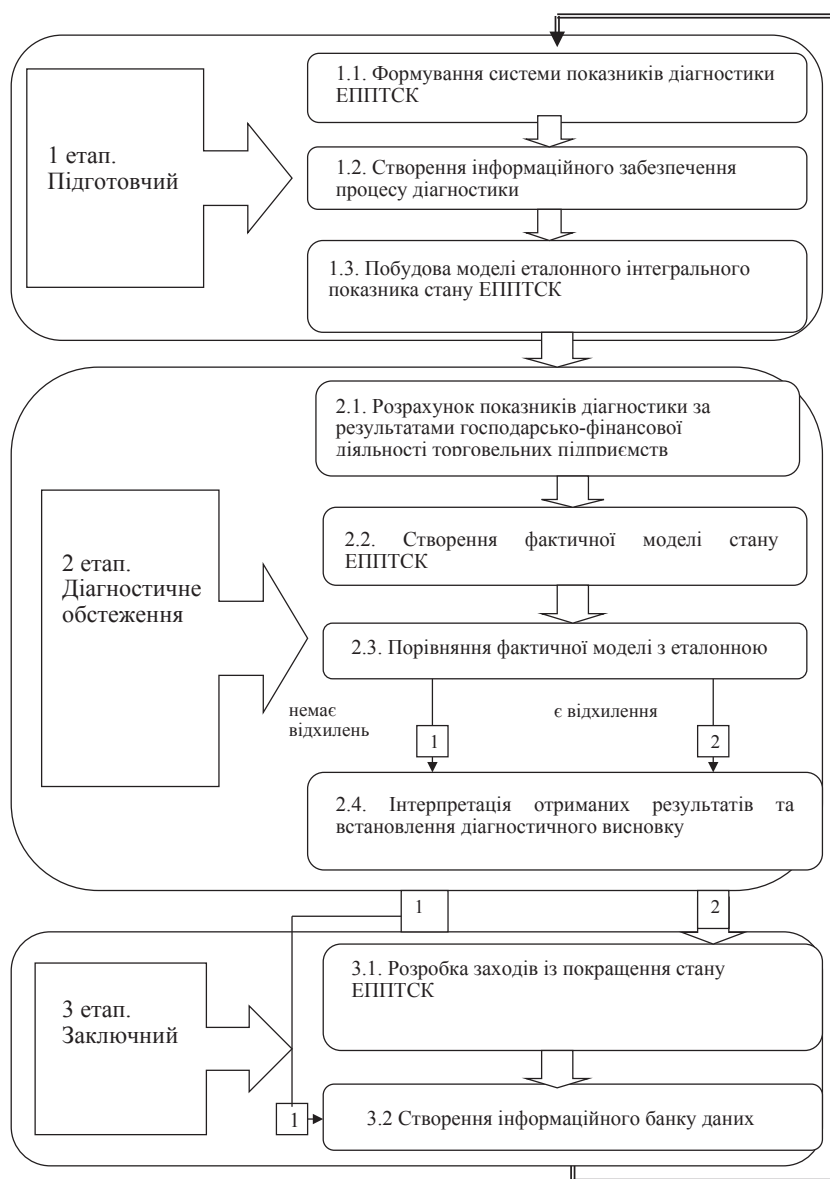

Рис. 2. Структурно-логічна схема методики проведення діагностики ЕППТСК

Список літератури:

1. Постанова XXI (позачергового) з'їзду споживчої кооперації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nau.ua/index.php?page=hotline&file=416219-04102012-0.htm>.
2. Лясковская Е. А. Анализ и диагностика экономической и финансовой устойчивости фирмы : монография // Е. А. Лясковская. – Челябинск : Издательство ЮУрГУ, 2008. – 266 с.
3. Загорна Т. О. Економічна діагностика : навч. посібник / Загорна Т. О. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
4. Сагалакова Н. О. Економічна діагностика діяльності торговельного підприємства : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.05 «Економіка торгівлі та послуг» / Н. О. Сагалакова. – Полтава, 2006. – 236 с.
5. Муравьев А. И. Теория экономического анализа: проблемы и решения / Муравьев А. И. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 144 с.
6. Вартанов А. С. Экономическая диагностика деятельности предприятий: организация и методология / Вартанов А. С. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 81 с.
7. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Савицкая Г. В. [2-е изд., испр. и доп.] – М. : ИНФРА-М, 2003. – 400 с.
8. Щиборш К. В. Бизнес-диагностика деятельности предприятия / Щиборш К. В. // Рынок ценных бумаг. – 1999. – № 16. – С. 30-33.
9. Экономическая диагностика: теория и методы / Н. Н. Погостинская, Ю. А. Погостинский, Р. Л. Жамбекова, Р. Р. Ацканов. – Нальчик : Эльбрус, 2000. – 320 с.
10. Мескон М. Х. Основы менеджмента: пер. с англ. / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
11. Глухарьов С. М. Економічна діагностика [Електронний ресурс] / С. М. Глухарьов. – Режим доступу : <http://eprints.kname.edu.ua/6616/1/%D0%9A%D0%9B.pdf>.
12. Дмитриева О. Г. Региональная экономическая диагностика / О. Г. Дмитриева. – СПб. : СПбГУЭФ, 1992. – 274 с.

Сырветнык-Царий В. В.
Львовская коммерческая академия

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВАНИЯ ДИАГНОСТИКИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ ТОРГОВЛИ ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ КООПЕРАЦИИ

Резюме

Исследована сущность диагностики экономического потенциала предприятий торговли потребительской кооперации, ее значение в процессе управления потенциалом. Определены особенности экономического потенциала предприятий торговли как объекта диагностики. Предложена методика проведения диагностики экономического потенциала с учетом его состава и отраслевых особенностей.

Ключевые слова: торговля, экономический потенциал, диагностика, методика диагностики, потребительская кооперация.

Syrvetnyk-Tsary V. V.
Lviv Academy of Commerce

THEORETICAL AND METHODICAL PRINCIPLES DIAGNOSTICS OF ECONOMIC POTENTIAL OF ENTERPRISES OF TRADE CONSUMER CO-OPERATION

Summary

Investigational essence of diagnostics of economic potential of enterprises of trade of consumer co-operation, its value, in the process of management potential. The features of economic potential of trade enterprises are certain as to the object of diagnostics. The method of leadthrough of diagnostics of economic potential is offered from the account of his composition and of a particular branch features.

Key words: trade, economic potential, diagnostics, method of diagnostics, consumer co operation.

УДК 330.14.01

Собко О. М.
Тернопільський національний економічний університет

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Досліджено теоретичні аспекти формування і функціонування соціального інтелектуального капіталу підприємств. Запропоновано систему показників для оцінки стану та динаміки соціального інтелектуального капіталу підприємства. Обґрунтовані вектори розвитку соціального інтелектуального капіталу підприємств в умовах нової парадигми господарювання.

Ключові слова: соціальний інтелектуальний капітал, людський капітал, інтелектуальні здібності, міжсекторне партнерство, організаційна культура, інформаційно-комунікаційна інфраструктура.

Постановка проблеми. Один із векторів сучасного розвитку концепції «платформи вартості» інтелектуального капіталу підприємства пов'язаний із формуванням громадянського суспільства, забезпеченням демократичних цінностей, плюралізмом, що спричинює активізацію людського чинника та відображається у появі нової форми капіталу – соціального інтелектуального капіталу. Виокремлення соціального інтелектуального капіталу стало можливим завдяки розвитку інформаційних технологій, що забезпечили можливості швидкого трансферу інформації, нагромадження, розвитку та передачі нових знань, появу праці в мережах. При цьому соціальний інтелектуальний капітал представлений в усіх проявах активності людського фактора – соціуму. Зазначимо, що розвиток соціального інтелектуального капіталу можливий лише в демократичних суспільствах, у той же час значно обмежені можливості його становлення і розвитку в країнах, де існує тоталітарний режим і відсутня прогресивно налаштована політична еліта.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукову основу дослідження закладено у працях багатьох вчених. Однак, ці напрацювання представляють окремі аспекти теорії соціального капіталу, зокрема у сфері: людського чинника – у Майкла

Армстронга [4], Олександра Бутнік-Сіверського [2], Олени Грішнєвої [8], Владислава Іноземцева [1], Франціса Фукуями [3]; інноваційного – у Марка Мак-Ілрея [10] та ін. Цікавими є напрацювання дослідників Маріуша Братніцко і Януша Стрижини, які, на нашу думку, найбільш вдало підійшли до трактування соціального капіталу підприємства [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Панорама наукових досліджень дозволяє стверджувати, що інтелектуальна домінанта соціального капіталу підприємства, яка в умовах інформаційної економіки перетворюється на двигун прогресу, є незакінченою. Віддаючи належне напрацюванням усіх дослідників, можемо стверджувати, що наукові напрацювання, які відображають розвиток теоретичних аспектів соціального інтелектуального капіталу підприємства, є своєчасними та доцільними.

Мета статті. Метою написання цієї статті є представлення авторської моделі соціального інтелектуального капіталу, її структуризація, напрацювання показників оцінки стану, динаміки та обґрунтування соціально-економічної доцільності застосування в господарській практиці вітчизняних суб'єктів господарювання.